

FANTAZYJA (41) *sb f*

f- (35), ph- (6).

Pierwsze i drugie a jasne, końcowe pochylone.

sg *N* fantazyjã (9). ◇ *G* fantazyj(e)j (9). ◇ *D* fantazyj(e)j (2). ◇ *A* fantazyją (3). ◇ *I* fantazyją (5).
◇ *L* fantazyj(e)j (1). ◇ *pl N* fantazyj(e) (4). ◇ *G* fantazyj (2). ◇ *D* fantazyjãm (1). ◇ *A* fantazyj(e) (4).
◇ *I* fantazyjami (1).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Wyobraźnia, zdolność wyobrażenia (niekiedy przeciwstawiana prawidłowemu rozumowaniu); phantasia Cn (11) : FalZioł V 51 v; Czemu wznak lipiaiąci miewaią łny á widzenie łtrafzliwe. (-) Iż w ten czas odtwarza łie komorka w mozgu ktora fantalia zową to łieł zmyłłanie dziwnych rzeczy. GlabGad D8v, A5v, D8v, L5; widzamy drugie iż łie tak zácztą álbo zámýłłą że y od pámięci odchodzą á omdlewaią/ co tho nápotym oney młodey fántáziey zálzkodzić może. RejZwierc 12; WujJud 253v; WujNT 460.*

Szeregi: »fantazyja albo obaczenie« (1): Aby w niey [głowie] tym łnadniey mogły być rozdzielone trzy komorki potrzebne, pirwłza fantaliey albo obaczenia á ta łieł w czele, wtora rozumu [...], trzecia pámięć GlabGad B3.

»rozum i fantazyja« (2): Widzilz iáko oni tego pokármu y tego ciála nie prawdziwie przyimuią ále go rozumem y fántazyą dochodzą. WujJud 255v; WujNT 171.

Wyrażenie przyimkowe: »wedle fantazyjej« (1): Przetoż (iáko włzyłscy niewierzący włzechmocności Bożey) o tym/ y o innych wyłokich táiemnicách wiary náłzey/ mowią wedle głupiego rozumu y phántazyey łwoiey. WujNT 171.

2. *Wytwór fantazji, pomysł, mniemanie, wyobrażenie, wymysł; phantasia Calep, Cn; fictio, figmentum Mącz; idolum, imaginatio, species Cn (22) : GliczKsiąż H3; Fictio et Figmentum, Wymysł/ Smyłłenie/ fałłz/ też fántália wyobrażenie. Mącz 127c; łłtąd owá Párácellowá fántazyza vrołłá/ [...] zá początek rzeczy [...] łól/ żywe łrzebro/ á łiárkę być położył Oczko 6, 29v, 30v; StryjKron A6 [2 r.]; ReszList 180; Calep 798a.*

Wyrażenie przyimkowe: »według fantazyjej« (1): Nyeukowye á rzemyłsnicy chwalać á wylbyać łwe rzemięłłá/ przywodzą łwe naczynya á prace/ bez ktorych łie żaden człowyek obysć nie może. Abowim iż według ich phántáziiy/ á ná vmyłłe rymowanya yakoby łwyát łtác myał? GliczKsiąż G6.

a. *W odniesieniu do koncepcji religijnych z punktu widzenia ich przeciwników (10) : Ná fentencyey tedy łednego Doktorá nie záraz przełtáwác możemy/ [...] ále ná zezwoleniu y zgodzie Conciliy porządnie zgromádzonych nieprzełtáwác á łwe fántazye włafne nád ich Sentencye przełládác WujJud 37v, 207v, 222, 222v, 256; Tákowa Pháryzáyłka phántazyza przeciwna łieł oney powiełci Prorockiey Hábákuká WujJudConf 222.*

Wyrażenie: »fantazyja prozna« (1): Widzilz że oni [Luteranowie] włzyłtko w Duchá y w dymy y w fántazye prozne rełolwuią/ gdy ten Sákráment łámym Duchownym pokármem zową. WujJud 252.

Szereg: »fantazyja i wymysł« (1): á załz nie lepiej łieł wykłádu łtárożytnych łwiętych Doktorow/ Duchá S. pełnych [...] przyimowác/ niżli te niełpełnego wálzcego mozgu obłędlive fántazye y wymyłły WujJud 75v.

Wyrażenie przyimkowe: »wedle fantazyje« (2): *CzechEp* 27.

~ Szereg: »wedle fantazyje i wywrotu« (1): toby wedle tey fántazyey/ y wywrotu tego/ człowiek on święty Melfyalfz/ znowu fię człowiekiem Itawać musiał. *NiemObr* 163. ~

b. *Kaprys, dziwactwo* (2) : powiedz mi moy brácie/ Co to zá fántazyia tháka przyślzá ná cię. Iż tak miełkafz ofobno thu od ludzi łobye *RejWiz* 66; trzy pary tylko Itarzy náydowali/ Ktorzy fye dołkonále z łobą miłowáli: Czwartéy w Polfcze y prózno Mikołaiu łzukáfz: Małzli tę fántazyą/ bárzo fye ofzukafz. *PudłFr* 64.

3. *Urojenie, widziadło; imago mirabilis, spectrum, vana species* *Mącz* (5) : gdziekolwiek przydzie dzwięk iego [zwonu]/ áby odełłá moc nieprzyaścioł dáleko; Cmy Fántazyie/ Chmury/ ofwiecenie Błyłkánia/ vderzenie Gromow/ y przeciwności wżyłtkich Duchow. *KrowObr* 103; o tym wkrzełzeniu Sámuela rozmáicie ludzie vczeni piłzą/ iedni to widzenie przez ducha złego mieniá być/ drudzy dułzę być/ drudzy fántazyą *BielKron* 68; *Mirabiles imagines obrepunt in animos dormentium, Dżiwne fántáfiye ná oczy lázą łpiącym przes łen* *Mącz* 352c, 266c, 407a.

4. *Dobry humor, animusz* (3) : Takzeciem chwylę byl raptus. Alem przedsię zdawną łwą fantafyą zołtali *KochList* 1.

Zwroty: »obrazić fantazyją« (1): A iełlibyś teź miał s kim iákie iuż bełpieczne á prawdziwe towarzýłtwo/ toś iuż tám winien pomiernie á poczciwie przełtrzedz go w thym coby łie ludziom do niego nie podobáło/ ábyś tym nie obráził oney fántáziey iego. *RejZwierc* 25v.

»psuć fantazyją« (1): alebym się miał dáć wypchnąć zamydliwszy oczy, tego się wm niespodzieway nigdy ani natym sołie psuy wm fantazyei *ActReg* 163.

Synonimy: **1.** *obaczenie*; **2. a.** *wymysł, wywrot*.